

rejlik, a melyre nézve Eötvös Károly ur már a költségvetés általános vitája alkalmával elismerőleg nyilatkozott, tegnapi beszédjében pedig épen ezt tette kritika tárgyává. (Tetszés jobbfelől.)

Eötvös Károly: Személyes kérdésben kérek szót. (Élénk derűtség.)

Elnök: De kérem, miben lett a képviselő ur megtámadva?

Eötvös Károly: Személyes felszólalás czimén, tiz szóval elintézem.

Elnök: Kérem, tessék; hiszen joga van a képviselő urnak, de kérem ehhez tartani magát és nem czáfoló beszédet mondani.

Eötvös Károly: T. képviselőtársam, az államtitkár ur felszólalása oly színben tüntethetné fel az enyémet, mint ha én az országos levéltár személyzetének tudományos működését bíraltam volna. Ez nem történt, sőt az ellenkező történt. Tegnapi beszédemben kijelentettem, hogy azok a férfiak, kik ott állanak, mint köztisztviselők az országos levéltár kezelését teljesítve, mind kormányzati, mind igazgatási, mind különösen tudományos feladatukat teljes buzgalommal és elismerésre méltó sikerrel végzik. Csak azt jelentettem ki, hogy erejük tökéletesen elégtelen e czélra. (Igaz! Ugy van! a szél-sóbaloldalon.)

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1896. OKTÓBER 1-TŐL DECZEMBER 31-ÉIG.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 1465 db., ajándék útján 493 db., vétel útján (1071 frt 95 kr. értékben) 416 db. és a Lanfranconi-könyvtárból kiválasztott 1366 művel 3182 kötetben, vagyis összesen 5556 db. nyomtatvánnyal s ezenfelül még 1051 db. apró nyomtatvánnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségeiben 3956 egyén 8344 kötet nyomtatványt, kikölcsönzés útján pedig 243 egyén 833 kötetet használt.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Le siege de Bude. Páris, 1684. La suite du siege de Bude. Páris, 1684. 2. Sik riul de aur. Karte de propovedanie la mwrzi. Szász-Sebes, 1683. 3. Epistolae Magni Turci, hely és év n. ösnyomt. 4. Theses de Morbo Hungarico. Bazel, 1597. 5. Petőfi Sándor, Tigris és Hiena. Pest, 1847. 6. Michael de Hungaria: Evagatorium. Strassburg, 1503. 7. Atlas archéologique de la Russie Européenne par le comte Jean Potocki. Szent-Pétervár, 1823. 8. Comestor, Historia Scholastica, 1473. 8. Deutsche Reichstagsakten. Münster, 1867-től

Ajándékaikkal a következők gyarapították könyvtárunk anyagát: Ambrozovics Béla (2 db.), Az állatvédő egyesület, Áldásy Antal (2 db.), Zalatnai Benel Ferencz (4 db.), Bernát István, Bobula János (4 db.), Bonnange Ferdinánd Palaiseauból, Brázay Kálmán, a budapesti kereskedelmi és iparkamara, Cserny Simon Magyar-Besnyőről (5 db.), Csuday Jenő (9 db.), a Délmagyarországi tört. és rég. Értesítő szerkesztősége, Dudás Gyula Zombor (7 db.), Ddvorzsák János (89 db.), az Egyesült Budapesti Fővárosi takarékpénztár igazgatósága, Erdúj-helyi Menyhért Kis-Kőrösről, Gulácsi Farkas Anna (30 db.), Garda Samu Fehértemplomról, Garzsó Gyula Gyomáról (4 db.), Goll János (25 db.), Gombos Ferencz Kolozsvárról, Hahnekamp György Győr-ből (2 db.) Hazslinszky Károly (24 db.), Hornyánszky Viktor, Rónai Horváth Jenő (9 db.), a »Kazatelna« szerkesztősége Rózsa-hegyről (25 db.), a »Le monde moderne« szerkesztősége Párisból, Loubat herczeg Párisból (4 db.), Mand Bernát, a »Magyar kisded-nevelés es népoktatás« szerkesztősége Eperjesről (3 db.), a Magyar szent korona orsz. békeegyesülete. Pelikán Krizsó Pozsonyból, Peisner Ignác, Radnóti Dezső Kolozsvárról (4 db.), Récesey Viktor Pannonhalmáról, a sanfranciscoi »Mercantile Library« társaság. Singer Fülöp (15 db.), Storch Emil Bécsből (12 db.), Szádeczky Lajos Kolozsvárról (12 db.), a szegzárdi takarékpénztár igazgatósága, a »Szent család kis követe« szerkesztősége (12 db.), idősb Szinnyi József (81 db.), Vagner József Nyitráról, Varju Elemér, Végh Artur, Winkler Lajos, Zachár Gyula (4 db.) és Zábrák Dénes Sopronból.

A lefolyt negyedévben 891 munkáról lett címlap készítve és 2136 munka repertorizálva. E számban benne van az a 471 munka is, a mely a Horváth Árpád könyvtárából került feldolgozás alá. Kötés alá 130 mű készíttetett 203 kötetben. Ugyan-csak e negyedévben reklamáltuk meg a hiányos folyóiratokat is, számszerint 53-at. Ezek közül 27 szerkesztőség volt szíves a kért számokat megküldeni, vagy legalább valamely útbaigazító választ adni, a mit e helyen is kötelességünknek ismerünk hálásan megköszönni.

II.

A kézirattár a lefolyt évnegyedben 22 kézirattal gyarapodott, és pedig ajándék útján (Madarász Gyulától, Bajai Bélától báró Podmaniczky Frigyesztől) 4 kötetten, vásárlás útján 12 kötetten, míg 6 kötet a nyomtatványok osztályában földolgozás alatt állott Lanfranchi és Horvát Árpád-féle könyvtárak anyagából kiválasztva, tétetett át. E kéziratok között legnevezetesebbek a következők: Galeottinak »De homine libri duo, in quibus, de humani corporis tam extimis, quam intimis erudite diseritur« című 1471-ben Vitéz Jánosnak ajánlott anatómikus munkájának XV.

századi kézirat; e munka J. Rosenthaltól került hozzánk, ki azt a cheltenhami könyvtárnak második aukcióján szerezte meg a Phillipps örökösök hagyatékából. Hasonlóan érdekes Fr. Raynerius Summa de catharis et leonistis seu pauperibus ²de Lugduno című munkájának XV. századi kézírata, mely az eredetinek bővebb átdolgozásaul tűnik föl. Egy 1614-ből való latin formuláskönyv s Ménhard szepesmegyei községnek 1588—1816. vezetett német jegyzőkönyve mellett különös érdekűek a Mansperger-féle gondos oklevél-másolatok, s egy Holmi-versék című gyűjtemény, mely a reformkor, a szabadságharcz s az elnyomatás éveinek politikai hangulatait és uralkodó politikai érzelmeit ez időszakok költői termékeivel érteti meg és magyarázza. Báró Podmaniczky Frigyes Naplótöredékeinek új (XV.) kötetét küldte be az előbbiekhöz kiegészítésül. Nem kell mondani, hogy az 1896. év történetét magába foglaló kötet úgy az író, mint a közélet érdekes volta miatt mennyire figyelemre méltó.

A lefolyt évnegyedben 65 kutató 167 kéziratot használt.

Az időközi gyarapodások feldolgozása mellett folyamatban volt a régi szerzeménykönyv restitúciója, s e munka eredményeképen 56 kézirat vétetett föl újonnan 76 új czédulával, míg 56 régi czédulát részben kijavítva, részben újjal pótolva, át kellett dolgozni, s e szerint 132 czédula osztatott be. Elkészült végül az 1888—89. évekről szóló újonnan restituált növedéki napló.

III.

A *hírlaptár* gyarapodását a következő adatok tüntetik fel: köteles példányként beérkezett 44 évf. 6015 száma, Russu Aurél urtól (7 frtért) megvásároltatott a Foia Dumineciji 1838. I. évf. 26 száma, az összes gyarapodás 45 évf. 6041 számban.

Ezekon kívül Szinnyei József a következő bibliografiai segéd-könyveket ajándékozta a hírlaptárnak: Grant, The Newspaper Press. London, 1871. Két kötet, kötve. Hatin, Bibliogr. de la Presse. Páris, 1866. kötve. Hírlapjaink. (Monografiák.) Budapest, 1896. Négy kötet, Kötve. Maillard, Histoire des Journeaux sous la Commune. Páris, 1871. kötve. Néptanítók Lapja Repertoriuma. Budapest, 1893. Füzve. Rowell, American Newspaper. New-York, 1871. Kötve. Sell's Dictionary of the Worldl Press. London, 1888. Kötve.

Bekötetett 188 kötet hírlap; kötéseért utalványoztatott (a múlt évnegyedi szállitmányért járó 180 frt 80 krral együtt) összesen 442 frt 16 kr.

Reklamáló levél 152 iratott; ezekben kértünk 1357 számot; beérkezett eddig 892 hírlapszám.

Czéduláztatott 120 hírlap és 326 évfolyam.

Az olvasók száma 397 volt; ezek 1035 kötet hírlapot használtak.

IV.

A levéltár ajándék útján (Bartha József dr., Bánóczy Miklós, Zalatnai Benel Ferencz, Czerny Béla dr., Dessewffy Arisztid, Madarász Gyula dr., Szentiváni Mészáros Károly, Schönherr Gyula és Stephani Albert lovag, hamburgi osztrák-magyar főkonzul ajándékából) 377 irattal, 3 nyomtatványnyal, 2 fényképpel, vétel útján (91 frt értékben) 95 db. irattal, összesen 477 dbbal, örök letétemény útján 886 dbbal gyarapodott. Az összes gyarapodás száma 1363 db.

A levéltári törzsanyag egyes csoportjai közül ez új szerzeményekből a középkori iratokra 15, az újkoriakra 424, a levelekre 7, az 1848/49-iki szabadságharcz irataira 22, a címeres levelekre 2, a vegyes iratokra 4, a fényképgyűjteményre 3 szaporodás esik.

Az új szerzemények közül egy Bella Lajos soproni főreáliskolai tanártól megszerzett gyűjtemény emelendő ki, mely 13 középkori oklevelet (az 1382., 1413., 1429., 1431., 1435., 1438., 1462., 1468., 1494., 1499., 1510. és 1522. évekből) és 15 db XVI—XVII. századi iratot tartalmaz; ezek legnagyobb része dunántúli családokra, a XVI. századiak Zalay János pozsonyi főispánra vonatkoznak.

A nemesi iratok gyűjteményének újabb gyarapodásai: 1. 1563. december 4. Biroweczi Boroszlói (Wratislaviensis) Márton címeres levele I. Ferdinándtól. 2. 1792. július 26. Stur János József címeres levele Ferencz királytól. Ez utóbbi az 1887. február 22-ikén néhai Stur egyetemi tanár hagyatékából megvásárolt iratokat egészíti ki.

A letéteményezett levéltárak száma 34-re emelkedett az Alapi Salamon család levéltárával, melyet özvegy Alapi Salamon Vinczéné úrnő férje óhajtására helyezett el a Magyar Nemzeti Múzeumban. Az örök letétemények anyagát azon kívül Thaly Kálmán orsz. képviselő és Thaly Géza kir. t. bíró úr a Thaly család levéltárának kiegészítéseül 101 db. irattal, Görgey István a Görgey család levéltárának kiegészítéseül 101 db. irattal gyarapította.

A lefolyt évnegyedben 25 kutató 2842 iratot és 1 pecsét-hasonmást, összesen 2843 dbot használt. Külső használatra kikölcsönözött 32 téritvényen 422 irat, 8 pecsét, 28 pecsét-hasonmás, 3 fénykép: összesen 461 db.

Az újabb szerzemények osztályozásán és elhelyezésén kívül feldolgoztatott és felállítatott az Alapi Salamon család levéltára: ez az évszám szerinti lajstromos kimutatás szerint a XIII. századból 2, a XIV. századból 24, a XV. századból 10 és a XVI. század első negyedéből 3, összesen 37 eredeti középkori iratot s 4 mohácsi vész előtti okirat másolatát s fordítását, továbbá 2 db. XVI., 108 db. XVII., 413 db. XVIII., 89 db. XIX. századi iratot. 5 db. családfát és 3 db. levéltári lajstromot, összesen tehát 662

dbot tartalmaz. Rendeztetett és felállítatott továbbá a Thaly család levéltára, mely a legutóbbi küldeményekkel együtt 15 db. XIII. századi, 146 db. XIV., 133 db. XV. és 36 db. XVI. századi, összesen 330 db. mohácsi vész előtti eredeti iratot és 19 db. másolatot, a mohácsi vész után pedig 23 db. XVI., 294 db. XVII., 1318 db. XVIII.—XIX. századi iratot, 26 db. genealogiai jegyzetet és címerrajzot s végül Thaly Kálmán 51 db. jegyzetét tartalmazza; az iratok összes száma tehát 2061 db. A letéteményezők különös óhajtására a levéltár lajstromozása már most munkába vétetvén, elkészült eddig 1038 db. regesta.

Az 1848/49-iki szabadságharcra és szereplőire vonatkozó gyűjtemény rendezése befejeztetett és a gazdag anyag, mely a gróf Kreith Bélától megvásárolt iratokon kívül ajándék és vétel útján a legkülönbözőbb forrásokból szereztetett meg, mint a nemz. múzeumi levéltár egyik, számra és tartalomra legértékesebb csoportja, véglegesen felállítatott. A gyűjtemény 1848 márczius 15-től napjainkig 3338 db. iratot, 30 kötet naplót, 1415 nyomtatott kiáltvány és falragaszt 2325 példányban és 212 országyűlési nyomtatványt 407 példányban, összesen 6103 dbot foglal magában. Ehez járul a Vörös Antal-féle, mintegy 3000 db. iratból és nyomtatványból álló gyűjtemény, melynek iratai már több éve rendezve vannak, nyomtatványai most vétettek revideálás alá, továbbá az olaszországi magyar légió irattára 1860-tól 1867-ig, egy rendkívül becses gyűjtemény, mely évtizedek előtt került a nemz. múzeumba, s melynek iratai számát hozzávetőleg 6000 db-ra lehet tenni. Végül ki fogják egészíteni a csoportot Kossuth Lajosnak a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által két év előtt megvásárolt iratai, melyek rendezése, az adásvételi szerződésben kikötött kettős zárlat határideje 1896 december 31-ikével lejárván, a legközelebbi jövő feladatát fogja képezni. És ha mindezekhez hozzá számítjuk Görgey Arthurnak a Görgey család levéltárával letéteményezett 1848/49-iki iratait, a Magyar Nemzeti Múzeum levéltára a szabadságharc iratainak oly gyűjteményével dicsekedhetik, melylyel — talán a bécsi udvari és állami levéltárt kivéve — egyetlen hivatalos állami levéltár sem veheti fel a versenyt.

A levéltár egy másik rendkívül becses csoportját, a pénzügyi iratok csoportját fogják képezni a kéziratárból az 1875—78. években áttett kamarai, városi és vegyes iratai, melyeknek a kéziratár repertóriumaival és czédulakatalogusával való összehasonlítása, abból a czélból, hogy a többi levéltári csoportokkal egyöntetűleg, időrendben legyenek véglegesen elhelyezhetők, most van folyamatban.

Végül folytatott a családi levéltárak megbélyegzése és az egyes csoportokba vissza helyeztetek azok az iratok, a melyek az ezredéves országos kiállítás történelmi főcsoportjában a Magyar Nemzeti Múzeum részéről ki voltak állítva.